InnovatieNetwerk
Grensverleggend in Agro en Groen

Conceptwijzer April 2008

Een Zilte ProefTuin

Productie en consumptie in een aantrekkelijke zilte omgeving

Inleiding

De Nederlandse binnenwateren worden zouter. Deze onomkeerbare ontwikkeling biedt mogelijkheden voor nieuwe typen landbouw en recreatie, zoals een Zilte Proeftuin. Deze bestaat uit combinaties van zilt waterbeheer met een regionale zilte economie, in een landschap dat daarbij past. De Zilte ProefTuin verzet zich niet tegen de verzilting, maar beweegt juist mee. En profiteert van de mogelijkheden die verzilting biedt.
De Zilte Proeftuin is een ontwerp van Bureau Lofvers en Van Bergen Kolpa.
In dit bericht informeren we u over hoe een dergelijke proeftuin eruit kan zien en waar ze op hun plaats zijn. Ook leest u over hoe het verder gaat.

Verzilting

De oorzaak van de verzilting is tweeërlei. Enerzijds ligt de oorzaak in (semi-) natuurlijke processen zoals klimaatveranderingen en de eeuwenoude inpolderingen. Anderzijds wordt de verzilting ook veroorzaakt door ingrijpen van de mens in de zoet-zoutbalans, door drainage en grondwateronttrekkingen. We houden tot nu toe water zoet, vooral omwille van de drinkwatervoorziening en het behoud van landbouw. Dit beleid is echter op de lange duur niet overal vol te houden. Dit hoeft wellicht ook niet. Landbouw kan zich ook in brakke en verziltende gebieden verder ontwikkelen. Daartoe bestaan veel potenties[1]. Echter, die staan nog weinig in de belangstelling. Dit is de reden dat InnovatieNetwerk het concept Zilte ProefTuin ontwikkelde. Het concept is bedoeld om de positieve aspecten van verzilting te ontdekken en te communiceren.

Proeftypologieën

De basis van het concept Zilte ProefTuin ligt in een serie proeftypologieën, die bestaan uit diverse combinaties van (zilt) waterbeheer, bedrijvigheid en landschapsontwikkeling. Een Zilte ProefTuin kan uit een of een aantal van deze proeftypologieën bestaan. We noemen een aantal voorbeelden.

- Een zoutminnend alternatief voor de traditionele bollenteelt is de 'Fleur-de-Mer'. Het gaat hier om bloemensoorten die het uitstekend doen op zilte gronden. Deze nieuwe kwekerijen kunnen bijvoorbeeld in de kop van Noord-Holland de zoute ondergrond benutten. Net als de huidige bollenvelden zullen deze gebieden in bloeiperiodes veel toeristen aantrekken.

- Een heel andere optie is de productie van zilte tuinbouwgewassen in combinatie met natuurontwikkeling en dagtoerisme, de 'KwelKwekerij'. Het zoute water dat door de veenbodem heen dringt, veroorzaakt een zilt landschap waar recreanten graag komen.

1 *Zie InnovatieNetwerk-rapport 'Het zout en de pap', nr. 07.2.154, 2007.*

Innovatie-Netwerk

InnovatieNetwerk genereert grensverleggende vernieuwingen in landbouw, agribusiness, voeding en groene ruimte en zorgt ervoor dat die door belanghebbenden in de praktijk worden gebracht.

- Meer informatie over InnovatieNetwerk: www.innovatienetwerk.org

Lepelblad is een minder bekende plant uit zilte en brakke gebieden. Het bevat een hoog gehalte vitamine C.

Een conceptwijzer informeert u over beslissende momenten in de ontwikkeling van een grensverleggend concept. Bijvoorbeeld als het concept rijp is om in discussie te brengen. Of als realisatie in de praktijk in zicht is. Maar ook als een concept wordt afgesloten.

- Wilt u meer weten over dit onderwerp, dan kunt u contact opnemen met Charles van Schaik van InnovatieNetwerk (tel. 06-48131218; e-mail c.m.van.schaik@innonet.agro.nl).

Het rapport Zilte ProefTuin verschijnt binnenkort, en zal dan beschikbaar zijn op www.innovatienetwerk.org.

Tuinders kweken er brak- of zoutwater gewassen zoals lamsoor, zeekool en lepelblad.

- De aanwezigheid van mineraalrijk water leent zich bij uitstek voor de vestiging van een welnesscentrum, waar mensen op krachten kunnen komen ('SpaBad'). Dit kan gecombineerd worden met

bijvoorbeeld zilte glastuinbouw.
- Een al bekende typologie is het houden van schapen en geiten in zilte gebieden. Voor het vlees en andere producten van deze dieren bestaat een groeiende markt in Nederland. De dieren gedijen uitstekend in een zilt landschap. Ze houden het gras kort, leveren melk en koosjer of halalvlees en een mooie open omgeving ('Halal-landschap').
- Ook zijn specifieke combinaties mogelijk met bestaande of nieuwe vormen van kustrecreatie of met energiewinning die gebruik maakt van de krachten tussen zoet en zout.

Zilte ProefTuin

In de Zilte ProefTuin komen de volgende elementen steeds terug: het telen van zilte gewassen en het eten ervan, het genieten van de omgeving, nieuwe vormen van waterbeheer en het doorgeven van kennis over nut, inrichting en beheer van de zilte omgeving.

Een Zilte Proeftuin past in twee verschillende typen gebieden. Ten eerste aan de kust, waar het zilt intensief te beleven is. Ten tweede in de polders, waar het zilt nu meer verborgen aanwezig is. In beide gebieden zal de verzilting toenemen.

Te onderscheiden regio's

We onderscheiden zes regio's waar een Zilte ProefTuin zou passen. Het zijn:

- **De zuidwestelijke delta** (Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden). De landbouw is ook hier met name op zoetwater gebaseerd. Waar de traditionele landbouw vanwege verzilting niet meer mogelijk is, wordt vaak zilte natuur ontwikkeld. Op sommige plaatsen treffen we de teelt aan van meer zouttolerante gewassen en experimenten met aquaculturen. Verzilting kan een goede basis zijn voor verbreding van het landbouwbedrijf. De regio Zeeland scoort goed door de aanwezigheid van sterrenrestaurants, wat de vraag bevordert.
- **De Randstad.** Hier is het kusttype ook aanwezig, maar overheerst het poldertype, waar verzilting niet zichtbaar is en tot op heden krachtig wordt bestreden. Gezien de beperkte afstand zal een Zilte ProefTuin voor dagrecreanten in de Randstad het meest bezoek kunnen verwachten. Dit bereik vanuit de stad biedt mogelijkheden aan te sluiten bij de veranderende wensen van stadsbewoners, bijvoorbeeld door avontuurlijke, ongebruikelijke, of juist op leasure gerichte recreatie aan te bieden. Zie voor een voorbeeld de tekst onder het kopje 'Een Zilte ProefTuin op de Maasvlakte.'
- **Het IJsselmeer en omgeving**. Hier is het zout een relict uit de tijd van de Zuiderzee. Deze indirecte invloed is nog sterk, maar plaatselijk treedt ook verzoeting op. Omwille van natuurwaarden wordt hier soms juist brak water aangevoerd, zoals bij Zaanstad (uit het Noordzeekanaal).
- **De kop van Noord-Holland,** waar een sterke verzilting aanwezig is. Op enkele natuurgebieden na is de inrichting, het gebruik en het beheer van de gebieden echter op zoet water gericht. Pregnant voorbeeld is de grootschalige inrichting van nieuwe bollenvelden in de Wieringermeer.
- **De Waddeneilanden**, waar landbouw wordt bedreven zonder kunstmatige zoetwatervoorziening. Een Zilte ProefTuin is hier goed denkbaar

vanwege de aanwezigheid van diverse basiselementen dicht bij elkaar: zee- en kustrecreatie, op rust en natuur gerichte dag- en verblijfsrecreatie, een zilte ondergrond, restaurants, goede voorlichting en educatie.

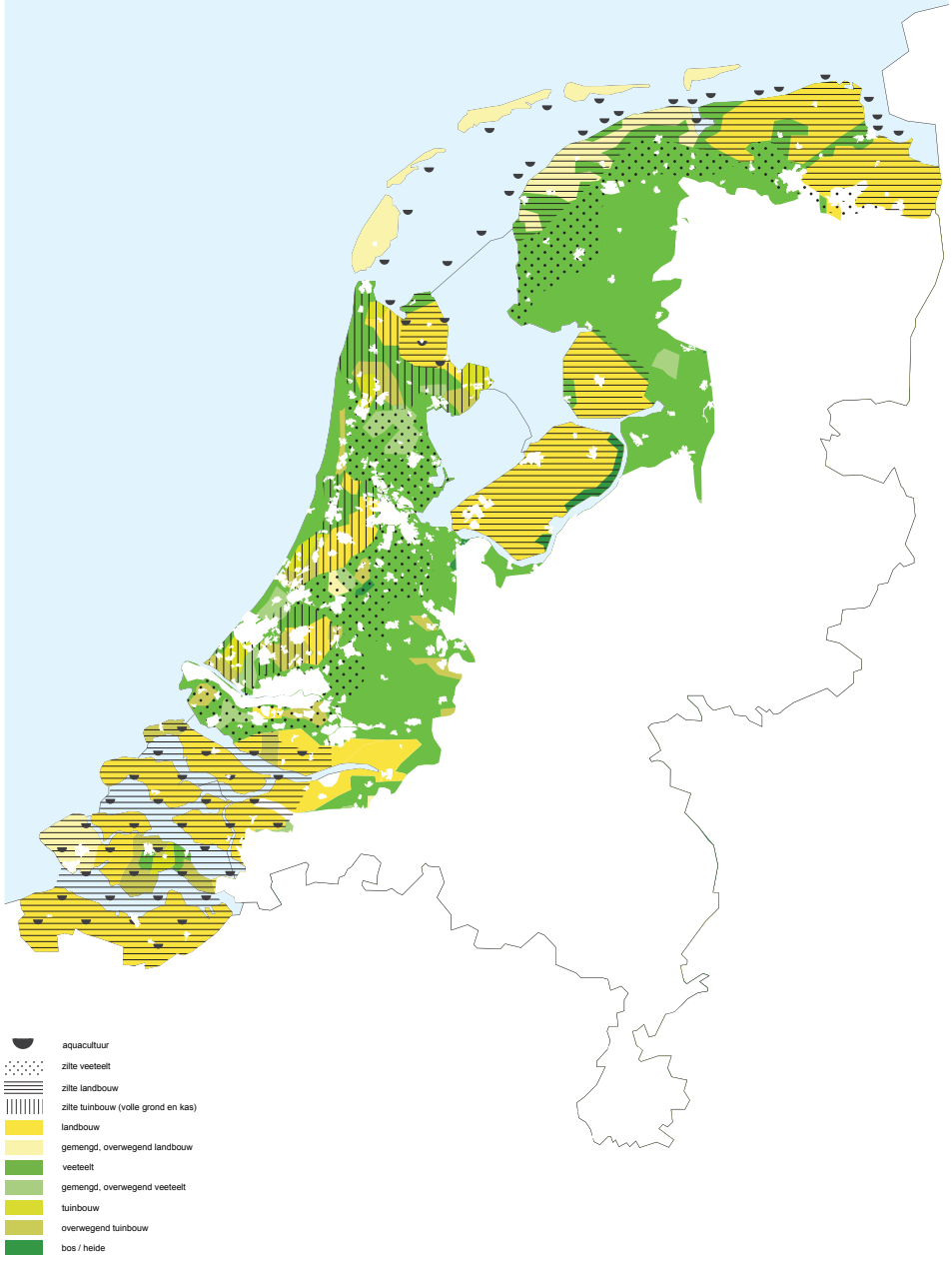
- **Het noorden** (Friesland en Groningen), waar nog weinig van een zilte economie merkbaar is, dankzij de inspanningen van de waterschappen. Wel wordt de verzilting hier door toedoen van menselijke activiteiten versterkt. Naast landbouw vind je hier ook gaswinning en zoutwinning. Bovendien worden de verbindingen met de Waddenzee (zoals het Lauwersmeer) mogelijk hersteld. Hoewel de verzilting daarmee dichtbij komt, staat de regionale cultuur hier nog ver vanaf. Een Zilte ProefTuin kan bijdragen aan de versterking van de bijzondere kwaliteiten van dit gebied, en aantrekkingskracht uitoefenen op passanten en recreanten.

Bron: Bureau Lofvers

bewerking van:

Wandkaart Nederland 1:250.000, uitgave Topografische Dienst Emmen, 2005

Atlas van Nederland, Stichting Wetenschappelijke Atlas van Nederland, 's-Gravenhage 1987

Kansen

In deze gebieden zal de verzilting in meerdere of mindere mate toenemen. In de kaart hiernaast is weergegeven waar de verzilting van Nederland komende decennia kan toenemen en welke aan zilt aangepaste vormen van landbouw daarbij horen. Het biedt daarmee zicht op de typen Zilte ProefTuin.

Een Zilte ProefTuin op de Maasvlakte

Op de Maasvlakte is de Happy Shrimp Farm gevestigd. Hier worden tropische garnalen met behulp van industriële restwarmte gekweekt. Er zijn plannen er een micro-algenkwekerij aan toe te voegen. Ook een Zilte ProefTuin past uitstekend in dit concept. Deze is geschetst voor een 'Hortus Aquarius' en een 'kaskantoor'. In de Hortus Aquarius worden zilte producten geproduceerd, zoals eetbare wieren en andere zouttolerante gewassen. Het kaskantoor dient als ontvangstcentrum, les- en onderzoeksruimte en restaurant. De plannen zijn uitgewerkt, de realisatiefase is in een later stadium mogelijk.

Een Zilte ProefTuin in het landelijk gebied

Deze ProefTuin kan veel gedaanten aannemen. Er is een grote variatie mogelijk vanuit de basiselementen zilt waterbeheer, economie en landschappelijke ontwikkeling en de bouwstenen uit de proeftypologieën. Hieronder een schets van een (fictief) ontwerp.

Het is een prachtige dag. U gaat met uw gezin naar de Zilte ProefTuin aan de Groningse kust. U loopt naar een uitkijkpost, gesponsord door het Waterschap. U hoort het verhaal van de zee, de vogels, het menselijk gebruik, de zoute gewassen die worden verbouwd, de dieren die in en om de Zilte ProefTuin leven, en wat u hiervan kunt proeven in het restaurant. U geniet van de schoonheid en weidsheid van de omgeving. De kinderen trekken hun laarzen aan en gaan er op uit. Geen vraag is te gek voor de mevrouw die met hen meegaat en alle onderdelen van de Zilte ProefTuin van een verhaal voorziet: het bedrijf, het waterbeheer, het landschap. Ze mogen van de groenten proeven en de lammetjes aaien. Later eet u salade en lamsvlees in het restaurant. U ontmoet ondernemers en agrariërs die ook wel eens willen zien hoe dit nieuwe fenomeen nu werkt. Naast u zit een groep wandelaars aan een gereserveerde tafel van hun welverdiende maaltijd te genieten. Zij logeren vanavond in de lodge naast dit restaurant, met weids uitzicht over het open water. U wist niet dat die gerechten van de zilte grond zo lekker konden worden klaar gemaakt. Ook de kinderen genieten er volop van. Daar willen ze nog wel eens naar toe!

Hoe het verder gaat

Een Zilte ProefTuin op de Maasvlakte is op termijn een kansrijke optie. Er zijn ook andere uitstekende locaties aanwezig. Echter, de veranderingen naar een zilte (landbouw)omgeving hebben tijd nodig. Ze roepen nog veel - goed verklaarbare - controverse op. Men associeert deze met het terug geven van land aan de zee en de vernietiging van vruchtbare landbouwgrond. De landbouw is onbekend geraakt met de teelt van zilte gewassen. De verwachting is dat op den duur meer mogelijkheden zullen worden benut, plaatselijk gestimuleerd door zilte gebiedsontwikkeling. InnovatieNetwerk blijft alert op de kansen. De financiële aspecten worden in een quick scan in beeld gebracht. We houden u op de hoogte.

Zeekraalrecept

Een echte aanrader: Met lamsoren gevulde zeeduivel op zeekraal met verse gemberpepersaus.
Wilt u het eens proberen? Ga dan naar www.ReceptenWeb.nl of ten-kate.tk (via de virtuele keuken), en zoek op 'Zeekraal'. Of typ in de browserbalk meteen in: http://home.quicknet.nl/qn/prive/j.ten.kate/Vis/R92.htm
Eet u smakelijk!